

“Azərbaycan” qəzetinin 130-cu nömrəsinin 1-ci səhifəsi

Cümə axşamı, 6 mart 1919-cu il, nömrə 130

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Pəncşənbə, 3 cəmədiyəxəzir sənə 1337. 6 mart sənə 1919.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalətin mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Təx nüsxəsi 80 qəpik.

Abunə şəraiti: Bakı üçün 1 aylığı 18 rublə, 2 aylığı 32 rublə, 3 aylığı 45 rublə. Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 20 rublə, 2 aylığı 35 rublə, 3 aylığı 50 rublədir. Elan fiatı: sətiri 3 rublə. Kərratla gedən elanlar üçün güzəşt edilir.

İNNA LİLLAHİ

VƏ İNNA İLEYHİ RACİUN

Ağa Musa Nağıyevin baş kantoru kamali-yəs və təhəssürlə [böyük bir matəm və kədər] **Ağa Musa Nağıyevin** martın 4-ündə gündüz saat 10-da vəfat etdiyini xəbər verir.

Mərhumun cənazəsi bu gün öz evindən (Tarqovı və Mariinski küçənin küncündə) saat 10-da Hacı İmaməli məscidinə aparılacaq.

İNNA LİLLAHİ

VƏ İNNA İLEYHİ RACİUN

Ağa Əli Nağıyev, bacısı və uşaqları ilə **Ağa Musa Nağıyevin** vəfat etdiyini kamali-hüzn və təhəssürlə öz qövm-əqrəbə və dost-aşınlarına xəbər verirlər.

Mərhumun cənazəsi bu gün öz evindən (Tarqovı və Mariinski küçənin küncündə) saat 10-da Hacı İmaməli məscidinə aparılacaq.

İNNA LİLLAHİ

VƏ İNNA İLEYHİ RACİUN

Tağı, Xədicə xanım, Sadıq və Murad Nağıyevlər **Ağa Musa Nağıyevin** vəfat etdiyini kamali-hüzn və təhəssürlə öz qövm-əqrəbə və dost-aşınlarına xəbər verirlər.

Mərhumun cənazəsi bu gün öz evindən (Tarqovı və Mariinski küçənin küncündə) saat 10-da Hacı İmaməli məscidinə aparılacaq.

İNNA LİLLAHİ

VƏ İNNA İLEYHİ RACİUN

Mirzə Əsədullayev, öz övrəti və uşaqları ilə **Ağa Musa Nağıyevin** vəfat etdiyini kamali-hüzn və təhəssürlə öz qövm-əqrəbə və dost-aşınlarına xəbər verirlər.

Mərhumun cənazəsi bu gün öz evindən (Tarqovı və Mariinski küçənin küncündə) saat 10-da Hacı İmaməli məscidinə aparılacaq.

İNNA LİLLAHİ

VƏ İNNA İLEYHİ RACİUN

Yelizaveta Qriqoryevna Nağıyeva **Ağa Musa Nağıyevin** vəfat etdiyini kamali-hüzn və təhəssürlə öz qövm-əqrəbə və dost-aşınlarına xəbər verir.

Mərhumun cənazəsi bu gün öz evindən (Tarqovı və Mariinski küçənin küncündə) saat 10-da Hacı İmaməli məscidinə aparılacaq.

İNNA LİLLAHİ

VƏ İNNA İLEYHİ RACİUN

Mirzə Məhəmməd və Kövsər xanım

Həsənovlar **Ağa Musa Nağıyevin** vəfat etdiyini kamali-hüzn və təhəssürlə öz qövm-əqrəba və dost-aşnalarına xəbər verir.

Mərhumun cənazəsi bu gün öz evindən (Tarqovı və Mariinski küçənin küncündə) saat 10-da Hacı İmaməli məscidinə aparılacaq.

İNNA LİLLAHİ VƏ İNNA İLEYHİ RACİUN

Ümmüsəlimə xanım Nağıyeva **Ağa Musa Nağıyevin** vəfat etdiyini kamali-hüzn və təhəssürlə öz qövm-əqrəba və dost-aşnalarına xəbər verir.

Mərhumun cənazəsi bu gün öz evindən (Tarqovı və Mariinski küçənin küncündə) saat 10-da Hacı İmaməli məscidinə aparılacaq.

İNNA LİLLAHİ VƏ İNNA İLEYHİ RACİUN

Fətulla bəy Rüstəmbəyov **Ağa Musa Nağıyevin** vəfat etdiyini kamali-hüzn və təhəssürlə öz qövm-əqrəba və dost-aşnalarına xəbər verir.

Mərhumun cənazəsi bu gün öz evindən (Tarqovı və Mariinski küçənin küncündə) saat 10-da Hacı İmaməli məscidinə aparılacaq.

İNNA LİLLAHİ VƏ İNNA İLEYHİ RACİUN

Bakı Tacirlər Bankı Şurası sədri Hacı Zeynalabdin Tağıyev İdarə sədri **Ağa Musa Nağıyevin** vəfat etdiyini kamali-hüzn və təhəssürlə öz qövm-əqrəba və dost-aşnalarına xəbər verir.

Mərhumun cənazəsi bu gün öz evindən (Tarqovı və Mariinski küçənin küncündə) saat 10-da Hacı İmaməli məscidinə aparılacaq.

cündə) saat 10-da Hacı İmaməli məscidinə aparılacaq.

İNNA LİLLAHİ VƏ İNNA İLEYHİ RACİUN

Səlim və Rüqiyyə xanım Sadıqovlar **Ağa Musa Nağıyevin** vəfat etdiyini kamali-hüzn və təhəssürlə öz qövm-əqrəba və dost-aşnalarına xəbər verirlər.

Mərhumun cənazəsi bu gün öz evindən (Tarqovı və Mariinski küçənin küncündə) saat 10-da Hacı İmaməli məscidinə aparılacaq.

ELAN

Bu gün cümə axşamı saat 11-də Azərbaycan Məclisi-Məbusanının [Parlamentinin] növbəti iclası təyin edilmiş olduğu məbus əfəndilərə elan edilir.

T-52

HAZIRLANAN TƏTİLƏ DAİR

Azərbaycan istiqlalı yolunda ən böyük iqdamatdan [təşəbbüslərdən] olmaq üzrə Könüllü ordunun paytaxtımızdan çıxarılması və dava gəmilərinin tərk-silah etdirilməsi, vətənimizin aşkar və gizli düşmənlərinin xoşuna getməmişdir. Ona görə də bunlar əmələ-fəhlə sinfini həyəcana gətirərək ümumi bir siyasi tətil çıxarmaq istəyirlər. Burada türk-islam fəhlə və əmələsi böyük bir rol oynaya biləcəyindən, Türk Ədəmi-Mərkəziyyət “Müsavat” firqəsi müsəlman qardaşlara xitabən bir müraciətnamə nəşr etmişdir. Vətənin səlaməti və millətin istiqlalı üçün camaatı anlatmaq niyyətilə bu

müraciətnaməni eynilə qəzetəmizdə dərc edirik. İştə müraciətnamə:

Millətdaşlar və yoldaşlar!

Şəhərimizdə axırıncı günlərdə bir neçə mühüm məsələlər oldu. “Dobrovolçeski otryad” adı ilə toplanan saldatlar şəhərimizdən getdilər. Dənizdə olan voyennı flot [hərbi donanma] ingilislərə təslim oldu. Oradakı matrosları da Batuma göndərirlər.

Bu məsələlər ətrafında xalq arasında, ələlxüsus əmələlər arasında min cürə xəbərlər çıxarırlar.

“Dobrovolçeski otryad” da, “voyennı flot” da əvvəlcə hamınıza məlum olan Biçeraxovun komandasında idi. Sonra Biçeraxov komandanlığından çıxdı. Bunun yerini Prjevalski tutdu. Biçeraxov da, Prjevalski də Azərbaycan Hökumətinə dost deyil, ikisi də düşmən idi. Biçeraxovun müsəlmanlar əleyhinə nə qədər müharibələr etdiyini kim bilməyir? Prjevalski dəxi Rusiya tərəfdarı və monarxist bir adamdır, Denikin adamıdır.

Bakıda bulunan rus əmələləri və bu əmələnin yol göstərənini olan Rusiya sosialistləri vaxtilə Biçeraxovun, bu “demokrat” generalın qulluqdan xaric olmasına çox təəssüf əylədilər. O zaman biz Biçeraxov otryadının paytaxtımızdan çıxmalarını tələb əylədiyimiz zaman onlar buna zidd gedir, Biçeraxov adı ilə toplanan şübhəli adamların, bir taqım amzasplar əli ilə toplanan halları məlum könlülərin buradan getmələrində “demokratiya”nın təkyə etdiyi [söykəndiyi] sütunun laxlamasını görürüldi.

Doğrudur, Prjevalskini bunlar Biçeraxov kimi qəbul etmədilər, fəqət Azərbaycan Hökuməti və xalqının dobrovol-

çeski otryadın hər nə cür olsa da buradan çıxarılmalarını dəxi o şiddətlə istəmədilər.

Otryad Prjevalskiyə tabe olmuş, fəqət “voyennı flot” olmamışdı. Flotda olan matroslar nə Prjevalskini, nə ingilisi, nə də Azərbaycanı tanımayırdılar. Halbuki pul almaq lazım idi. Pulu kimdən alsınlar? Bu, bir məsələ idi.

Təklif edən olmuşdu ki, pulu Azərbaycandan alsınlar, amma onun qulluğuna getməyib rahat və sakit qalsınlar. Bu təklifi guya Azərbaycan tərəfdarı olan Rusiya sosial-demokratları edirdilər. Deyirdilər, çünki Azərbaycan zəifdir, ona görə də flot onun əlində olsa, zərəri az olar. Çünki onların nəzərində Denikin “böyük bəla”, Azərbaycan isə “kiçik bəla”dır. Bunun azını qəbul etmək ağır işdir.

İngilis komandanlığı Azərbaycan millətinin və dövlətinin israrla əylədiyi tələbinə görə Prjevalski otryadını buradan çıxartdırdı. Halbuki dənizdə kimsəyə tabe olmaq istəməyən, hətta sosial-demokratların “kiçik bəla” deyərək tövsiyə əylədikləri Azərbaycana surətən də olsa təhəmmül göstərməyən [dözməyən] silahlı gəmilərin Bakı bəndərində [limanında] durmalarına təbii yad qala bilməzdi. Çünki şəhərin general-qubernatorluğunu öhdəsinə çəkmiş olan Tomson xalqın əmniyyətindən məsuldur. Həm xalqa qarşı, həm də Azərbaycan Hökuməti ilə Avropa əfkari-ümumiyyəsi [ictimaiyyəti] və öz hökuməti qarşısında cavabdehdir. Edə bilməzdi ki, Bakı bəndərində heç kəsi tanımayan və heç bir iş görmək istəməyən dava gəmilərinin durmasına soyuq baxsın. Bunun üçün şəhəri

təhdid edən gəmiləri zərərsiz bir hala qoymaq lazım idi. Bu iş dəxi görüldü.

Qurudan və sudan bizi qorxutmaqda olan iki qüvvət həman rədd oldu.

Bunların rəddi üzərinə politika çevirən bəzi adamlar şəhərə, bilxassə [xüsusilə] əmələlərin arasına bir xəbər çıxardılar:

“İngilislər Denikin adamlarını qovdular, flotu təslim etdirdilər, bir azdan sonra Azərbaycana deyəcəklər qalx Gəncəyə get, Bakını beynəlmiləl bir şəhər qayıracağız” - deyə aralığa fitnə salmaq istədilər.

Ortaya bir “avtokaloniya” məsələsi çıxdı. Məlum olduğu üzrə, sentyabrda Biçeraxov ordusu Bakıdan çəkilməyə özünü ilə bərabər Bakıda olan bütün avtomobilləri də aparmışdı. Təkrar ingilislərlə bərabər buraya dönərkən bu avtomobillər də gəlmiş idi. Bu avtomobillərin hamısına onun təmirinə baxan masterskoyla bir yerdə “avtokaloniya” deyirlər ki, burada bir qədər əmələ çalışır. Prjevalski gedərkən bu avtomobillərin Bakıda qalmalarını tələb etmiş, tələbləri üstündə israr etmişlərsə, bunun qabağını saxlaya bilməmişlər. Avtomobillərdən bir qismi dəmiryolu ilə deyil, dəniz ilə gəmilərə yüklənib aparılmışdır. Təbii idi ki, bu avtomobillərin Bakıda qalması şəhərin, Azərbaycanın mənfəətindən idi. Bu avtomobillərin tamamilə burada qalması üçün hamımız çalışmalı idik. İştə, bir tərəfdən bizi həqiqətən də əndişəyə salan bir xəbər çıxarılır, digər bir tərəfdən bizim həqiqətən xoşumuza gələn bir avtomobil tələbi ortaya qoyulur. Nəticədə Bakı demokratiyasının adı ilə hərəkət edən ağalar ingilis komandanlığına bir taqım tələblər qoyur, yoxsa zabastovka elan edəcəkləri ilə təhdid edirlər. Tələb təqribən bundan ibarətdir:

1- Təslim olan gəmi matroslarının (ki səkkiz yüzə yaxındırlar) “vıxodnoy”larını versinlər və özlərini başqa yana göndərməyib şəhərdə qoysunlar.

2- Bayıldakı elektrik stansiyasındakı ingilis əsgərlərini çıxarsınlar.

3- Burada və Krasnovodskda tutulan məhbusları, əzcümlə [o cümlədən] Bakı bolşeviklərinin arvad-uşaqlarını buraxsınlar.

4- “Avtokaloniya”nın şeylərini Bakıdan aparmasınlar.

5- İngilis qoşununu Bakıda azaltsınlar. Baxalım bu tələblərin bizə nə dərəcədə faydası var və onlardan ötrü zabastovka etməyə lazımmı?

1- Bu heç kimə tabe olmaq istəməyib müftə pul yeməyə öyrənmiş matrosların Bakıda qalmalarından nə fayda gözlənə bilər. Şəhərimizdə onsuz da Azərbaycan Hökuməti və istiqlalı əleyhinə bollu olan qüvvələrə səkkiz yüz də canı acı-mış, sərkeşliyə [özbaşınalığa] öyrənmiş matros əlavə olacaq.

2- Bayıldakı elektrik stansiyasının ingilislərdən boşadılması tələbinin səbəbi aşkardır. Stansiya əldə olunca şəhəri qaranlıqda saxlamaq asandır. Bundan da Bakını Rusiyanın bir hissəsi hesab edən ağalar fayda apara bilərlər.

3- Tutulan məhbusların, bilxassə arvad və uşaqların buraxılması tələbi əlbəttə nəzərə xoş və ürəyə sinən bir tələbdir. Fəqət o qədər böyük bir məsələmidir ki, ondan ötrü paytaxtın həyatı durdurulsun?

4- Avtokolonna şeylərinin məsələsi

öz-özlüyündə doğru və haqlı bir tələb olsa da, ondan ötrü böyük bir məsələ çıxarılmaz və bu da “vəzni-şeyr” üçün qoyulmuşdur.

5- İngilis qoşununun azalmasına gəlinəcə, bunu istəyən ağalar görək bizi Denikin ordusu və yaxud başqa bir hücumu qarşı hangi qüvvələ müdafiə edəcəklərdir?

Yuxarıda biz söyləmişdik ki, Prjevalskinin getməsi ilə flotun təslimi rusiyaçı sosialistləri rahat buraxmayır. Görünür ki, yanılmamışıq. İştə Rusiya sosialdemokrat firqəsinin naşiri-əfkarı [fikirlərini yayan orqanı] “İskra” qəzetəsi nə yazır? O deyir ki:

“İngilis komandanlığı tərəfindən Kaspi voyennı flotu əleyhinə, hətta Prjevalski otryadı əleyhinə görülən tədbirlərin əsl işə baxanda Rusiya demokratiyası əleyhinə bir iş olduğu haqqında iki rəy olamaz.”

Demək ki, Prjevalski Rusiya demokratiyasının sütunu imiş. Demək ki, hər nə Rusiya naminə hərəkət edən qüvvət varsa, nəticədə həman demokratiya qüvvəti imiş. Yalnız Azərbaycan tərəfindəki qüvvələr, türklərin mənafeğini gözləyən təşəbbüslərdir ki, demokratiyanın əleyhinə imiş.

Böylə ikiüzlü olduqları üçündür ki, bu ağalar bu məsələlərdən ötrü fəvqəladə konfrans çağırıldıqda yalnız sosialist firqələrini çağırmaq bəhanəsilə “Müsavat”ı işdən xəbərdar etməmişlərdir. Əlbəttə, təqdir edərsiniz ki, bununla onlar bilərək müsəlman əmələsini kənardə qoymaq istəmişlərdir. Çünki bilirlər onların bu macərəpərəstliklərinə müsəlman əmələsi uymaz, öz əli ilə düşmənlərini qüvvətləndirməz. Qalxıb istəməz ki, bizə top atmış olan və hər zaman da atmağa hazır olan matroslar burada saxlansın və yənkə dallarınca bir daş göndərdiyimiz “Dobrovolçeski otryad” üçün heyflənsin.

Kimsənin yadından çıxmamışdır ki, imdi ingilisləri demokratiyanın düşməni deyə əleyhlərinə çıxan ağalar özləri onları buraya çağırırdılar. O zaman ingilis, ağalar üçün yaxşı idi, çünki Bakını sahiblərinə verməyirdilər. İmdi isə yamandırlar, çünki rus qüvvətlərini zəiflədir, rus saldatlarını buradan çıxarır, rus flotunun da silahını alır, matroslarını da şəhərdən qovurlar. Arada fitnəli xəbər də çıxarır, deyirlər ki, guya bunların bütün təşvişi onun üçün imiş ki, ingilislər Bakını Azərbaycanın da əlindən almaq istəyirlərmiş.

Fəqət əsl məqsəd bu deyilmiş. Mətləb budur ki, ingilis Bakını sahiblərinin əlindən alıb ruslara verməyir. Bakı Azərbaycanın paytaxtıdır. Burada Azərbaycanı tanımayan rus əsgəri, rus flotu dura bilməz. Bu haqqımızı müdafiə edən ingilis komandanlığı bizim hər zaman dostumuzdur. İngilis komandalığı bizim bu haqqımızı feilən qəbul etmişdir. Rəsmən qəbul etməyəcəyini göstərəcək bir dəlil olsa da əldə yoxdur. Halbuki utanmadan Bakı demokratiyası adı ilə hərəkət edən əfəndilər bizə “bəla” kimi baxırlar. Halbuki bizim başımızın bəlası onların özləridir.

Bunun üçün ey vətəninə, hürriyyətini, istiqlalını sevən türk və müsəlman əmələsi, sərvaxt [ayıq-sayıq] ol. Bəzi şirin sözlərə, aldadıcı mətləblərə qulaq vermə. Sədaqətinə inandığın bir firqədən

məlumat almayınca, məbada zabastovka eyləmə!

Bugünlərdə olunacaq zabastovka, bil ki, müşkülət içində olan vətənimizə böyük əngəl çıxara bilər. Qara düşmən Denikin qüvvəti şimaldadır. Hökumət istefa halındadır. Böylə bir zamanda zabastovka eyləmək, dəmiryollarını saxlatmaq, işıqları durdurmaq, işləri saxlatmaq məmləkətin diriliyini fəlc [iflic] bir hala qoymaq deməkdir ki, vətənə xəyanətdir.

Azərbaycanı özləri üçün vətən hesab etməyən, Bakını əllərindən çıxan bir dövlət kimi görən adamlar ortanı şuluğa verib də zabastovkadan bəhs edə bilər, on avtomobil üçün minlərlə əmələni işdən-gücdən saxlaya bilərlər, amma bizlər bu macəranın qətiyyəni [qətiyyətlə] əleyhində olmalıyıq.

Demokratlıq adı ilə fəqət rusluq məqsədi ilə elan edilmək istənilən zabastovkada biz yoxuz deməli, zabastovkaya qoşulmamalıdır.

*Türk Ədəmi-Mərkəziyyət
“Müsavət” firqəsi Mərkəzi Komitəsi*

GETSİNLƏR, GƏLMƏSİNLƏR!

Şəhərimizdə rus-erməni könüllü ordusu təşkili kimi istiqlalımıza, şərəf və heysiyyətimizə toxunan və gələcəyimiz üçün böyük bir təhlükə təşkil edən qeyri-normal hadisəyə qəzetimiz çoxdan bəri idi ki, hökumətimizin diqqətini cəlb edib bu cürə şeylərin tezliklə önü alınmasını tələb edirdi. Hökumətimiz bu hadisəyə lazım olan dərəcədə diqqət ye-

tirib əhvalatı ingilis komandasına bildirdi və bu könüllü qoşununun paytaxtımızdan tezliklə rədd edilməsini tələb etdi və “Əks surətdə biz özümüz əlimizdən gələn vasitə ilə iş görməyə məcbur olacağıq” – deyərək müstəqil hökumətə yaraşan bir dil ilə danışdı.

General Tomson həzrətləri dəxi bu hadisənin qeyri-normallığı haqqında bizimlə şərik olduğunu bildirib, könüllülərin çıxıb getmələrinə razı oldu. İngilis komandası rəisinin bu razılığı məhz hökumətimizin təhdidi nəticəsi olaraq vüqu buldu deyib də fəxr etsək, əlbəttə özümüzü bir dərəcəyə qədər aldatmış olarıq. Çünki, əgər ingilis hökumətinin indiki politikası Könüllü ordusunun Bakıda qalmasını iqtizaya etsəydi [lazım bilsəydi], o halda “qan tökülə bilər” ehtimalı – qəri-ni-həqiqət [həqiqətə yaxın] olsa da – nəzərə alınmazdı və bu iş o tərəf və ya bu tərəfin zərbi-dəsti [qol gücü] ilə həll olunmağa münhəsir [bağlı] olaraq qalardı. Halbuki denikinlər üçün hazırlanan ordunun Azərbaycan paytaxtında saxlanılmasından ingilis hökumətinin bugünkü politikası heç bir şey udmazdı. Bəlkə nəticədə uduzardı ki, o uduzduğu şey də azərbaycanlıların ingilislərə qarşı ibraz etdiyi [göstərdiyi] etimad və hüsn-rəğbətdən ibarət olardı.

Mətləbi bir az daha aydın etmək üçün ingilis politikasının nazik nöqtə və nüqtələrini [incəliklərini] şərh etmək niyyəti ilə lovğa-lovğa meydana atılmayıb da ancaq bir qəzetəçi sifətilə aşkara dərk etdiyimiz yerlərdən bəhs etmək istərik. İş bundadır ki, ingilislər bolşevikliyin istər Rusiyada, istər Almaniyada, istər sair bir məmləkətdə olsun, əleyhinə qar-

şı politika yeridib mübarizə etməkdədir. Bu nöqtəyi-nəzərdən, hər kəs bolşevikliyə ziddir və bolşevikliklə mübarizəyə girişir, ingilislər tərəfindən hüsn-təvəccöh qazanır. Ona görədir ki, bu gün ingilislər rus bolşeviklərinə qarşı müharibə açmaqda olan denikinlərə də hüsn-təvəccöhdən başqa mühimmat və ləvazimat sarıdan dəxi əl tutub kömək göstərməkdədir. Deməli ingilislərin denikinlilərlə olan əlaqəsinin isti və soyuqluğunu bu axırıqların bolşeviklərə qarşı açmaqda olduğu mübarizənin mizanı dərəcəsi ilə ölçmək olar. Qoy “Vahid Rusiya” tərəfdarları bu zümdə [zəndə, gümanda] olsunlar ki, ingilislər denikinlərə kömək edib də Rusiyayı yenidən diriltmək və 1914-cü sənə hüdudu daxilində bərqərar etmək istəyirlər. Biz isə heç vaxt buna inana bilmərik ki, ingilislərin İran daireyini-nüfuzuna qarşı şərik çıxan və bir gözü daima Hindistan sərvətlərində olan “Rus çarlığını” yenidən diriltmək istəyən kim olsun? İngilislər! Halbuki bu cahənşümül müharibədə qalib çıxan ingilislərin ələlümum politikası, təbiidir, bu yolda olacaqdır ki, qələbəsindən istifadə edib də müharibədə itirmiş olduğu zərərləri təzmin etməkdən başqa, bir də özünü nəinki yalnız Almaniyaya kimi təzə düşmənlərinin, bəlkə Rusiyaya kimi qədim düşməninin də gələcək hiylə və dəsiseslərindən [intriqalarından] məsun və məhfuz [toxunulmaz və qorunmuş] qılsın.

Ona görədir ki, denikinlər ingilislərin sevmədiyi bolşeviklərə qarşı mübarizə işini kənara qoyub da “Rusiyayı diriltmək” kimi başqa avantüralara iqdam [təşəbbüs] edərlərsə, ingilislərin hüsn-

təvəccöhü ilə köməklərindən də məhrum olurlar. Denikin qoşununun “Soçi” bəhanəsi ilə Gürcüstana qarşı qəsd etmiş olduğu hücum-xəyalpərəstanəsini dayandıran ingilislər oldu ki, bu “fakt” yuxarıdakı sözlərimiz üçün sübuti-kafi və dəlili-şafi [qənaətləndirici dəlil] ola bilər. Denikin və Dağıstan Cümhuriyyəti müsədiməsi [toqquşması] məsələsi isə genə əgər dağıstanlılar müttəhidülqövl [yekdil, həmrəy] olsalar, ingilislər əli ilə toxdadılacaqdır. İndiyə qədər toxdadılmamasının səbəbi isə başqadır ki, o barədə bildiyimizi mövqeyi gələn vaxtında söylərik. Bu səbəbdəndir ki, məhz bolşeviklərlə mübarizə etmələri lazım gələn könüllüləri, bolşeviklik qorxusu olmayan və biləks [əksinə] bolşevikliyə müxalif surətdə təşəkkül etmiş olan bir hökumət paytaxtında saxlamaqda ingilislərin heç bir qəsd və qərəzi ola bilməzdi. O idi ki, hökumətimizin bir kərə müraciət etməklə general Tomson həzrətləri Azərbaycan türklərinin xoşuna gəlməyən könüllüləri şəhərimizdən çıxartmağa razı oldu və razı olub da sözüne əməl etdi. Könüllülər getdilər və getmək üzrədirlər. Müdəbbir [tədbirli, uzaqgörən] Tomson bu işdən istifadə edib də vəziyyətləri şübhəli görünən flot gəmilərini də kamali-ustadi ilə [ustalıqla] ələ gətirib əslihlərini [silahlarını] boşaltdı. Bu tədbirlərin sayəsində Azərbaycan paytaxtı şimalın sağ və sol qorxularından qurtardı. Böylə ki, “Yedina Rosiya” kimi sağ “Vahid Rusiya”lıların ümidgahı olan könüllülər rədd edildiyi bir anda, “Znamya truda” kimi sol “Vahid Rusiya”lıların da istinadgahı olan flot silahsız qalıb “zərərsizləndi”.

Nəql edildiyi üzrə, könüllülər gedər-kən “Bir zaman keçməz Azərbaycan üzərinə hücumla gələrək və Azərbaycanın axırına yetərək” deyərək təhdidatda bulunmuşlar. Əlbəttə qovulmaq acılığını dərk edən adam ağzına gələnə danışacaqdır. Hər halda biz, könüllülər getdi və flotun silahı alındı deyərək rahat olub da Fətəli xan həzrətləri demişkən, başımızı yastığa qoyub da yatmamalıyıq. Biz hər bir hadisə vüquuna [baş verməsinə] hazır olmalıyıq. Özümüzü o dərəcədə müdafiə halına gətirməliyik ki, çağırılmamış qonaqlar bir də üzərimizə “qonaq” gəlmək istəsələr, mehman-nəvazlığımızın [qonaqpərvərliyimizin] hər bir surətindən xəbərdar olub da “xörək”lərimizin dadı damaqlarından çıxmasın.

Keçək flot məsələsinə.

Prjevalski ilə könüllülərin Bakıdan rədd edilmələri sağ “Vahid Rusiya”lılar üçün gicəlləndirici bir zərbə olan kimi, flot təslimi hadisəsinin də sol “vahidli”lər üçün eyni dərəcədə bir zərbə olduğunu anlamaq üçün Roxlinin bu münasibətlə yığılmış fəvqəladə fəhlə konfransında söyləmiş olduğu bəyanatını oxumalıdır. Bu bəyanatdan əzəmlə məlum olur ki, “milyoner” Biçeraxovun pul və mal köməyindən məhrum qalmış olan flot əmələcatını [işçilərini] bir növ dolandırmaq və flotu sağ “vahidli”lər əlinə salmamaq üçün “iki şər”dən ən kiçiyinə razı olub da flotu Azərbaycana satmaq istəyirmişlər və hesabları da böylə imiş ki, pul Azərbaycandan çıxacaq amma mal öz əllərində qalacaq. Yəni Azərbaycan Hökuməti flotu olub da

“matrosları olmadığına görə” həman mövcud matrosları da məvaciblə saxlayacaqdır və nəticə də bu olacaqdır ki, roxlinlər məvacibsizlik üzündən zabastovka edən avtokalonlar kimi matroslar zabastovkasından azad olub da Azərbaycan yolu ilə flotu öz əllərində saxlayacaqdırlar ki, lazım olan vaxtında topların ağzını Azərbaycan paytaxtına tərəf çevirsinlər.

Roxlinlərin alış-veriş işində müştərini aldatmaq məharətləri bütün aləmcə məşhur bir keyfiyyətdir. Lakin biz Azərbaycan türklərinin aldadılacaq dərəcədə safdərün [sadələv] müştəri olmadığına qail olanlardanıq [inanandanıq]. Şübhəsiz, Azərbaycan dövləti flotu başqa üsullardan vaz keçib də pul ilə almaq istəsəydi alardı və aldıqdan sonra mövcud matrosların hesabını verib də azad edərdi. Flotun bu halda bizim əlimizdə olmadığına təəssüflər etməklə bərabər, əlimizdə olmasa da “ziyansız” bir hala düşməsindən dolayı məmnun olduğumuzu gizlətməyirik və ümidvarıq ki, bu flot axırdan-axıra genə bizim olacaqdır, nəinki Roxlin arzusuna görə “raboçi”lərin, ki bunların flot saxlamaq kimi işlərlə gərək heç bir əlaqələri olmasın.

Qərək, solların istinadgahı zərərsizlənen kimi, sağların ümidgahı da çıxıb getdi.

Çox gözəl...

Bunların bir kərə “yerli-dibli” çıxıb getmələri arzu və intizarında olub da son söz olmaq üzrə dallarına bunu deyərək bilərəm ki:

- Getsinlər, gəlməsinlər!

Hacıbəyli Üzeyir

AZƏRBAYCAN MƏCLİSİ-MƏBUSANINDA

12-ci iclas axırı

Aşurov - O sistem ki, bəyani-ərz etdim, düz deyil, biri də tarifəni artırmaqdır. Deyirlər tarifəni artırmaq, bu sistem düz deyildir. Tarifəni artırmaq özü-özündən sərbəst bir məsələ deyil. Bu bir başqa funksiyadan asılıdır ki, tarifəni nə vaxt və nə qədər artırmaq olar. Bunu nəzərə almalıdır.

Tarifənin artırılması heç vaxt mənfəət verməyibdir. Necə ki, qabaqda zərər vermişdir, ayrı cür ola da bilməz. Tarifəni o vaxt artırarlarsa ki, məxaric çox ola, mədaxili də artırmaq mümkün olmaya. Onu da öylə artırmalıdır ki, rəqib sənə qalib gəlməsin və zərər çıxmasın. Bunun da müəyyən bir sərhədi var. Bundan ziyadə artıranda daha möhtəkirlik olur. Deyirlər ki, dəmiryolu zərər etdiyinə görə artırmağa məcburuz. Bu ona oxşar ki, bir az çox pul kəsmək üçün maşının xodunu artırmaq. Heç mədaxilin artırılması barəsində bir söz yoxdur. Bu barədə gərək mədaxili artıran, məxarici azaldan şeylərin hangi birisi nəzərə alınmışdır. Mən zənn edirəm ki, xayı, bunların heç birisi nəzərə alınmamışdır. Məsələn, dəmiryolu ilə gedirsən, qatar həmişə təxirə düşür vəhalonki [halbuki] vaxt – puldur. Burada neft sərf olunur. Hər saatın qiyməti var. Bunu hələ bir qaydaya salmayıblar. Halbuki biz biliriz opazdaniyanın [gecikmənin] azalmasının nə qədər əhəmiyyəti var. Hələ bir də biletsiz adamlar gedirlər. Bu da bizim mədaxilimizdən gedir. Nə biliriz ki, tari-

fəni artırırsa, bunlar olmayacaqdır. Bunlara diqqət edilsə, bəlkə heç tarifəni artırmağa lüzum görülməz. Bir də baxmaq gərək yolumuz nə qədər yük apara bilər. Mən bunun nəzərə alındığını görməyirəm. İşlər hələ qabaqki kimi gedir. Əlbəttə istibdad zamanı kimi yox. Öylə getsəydi xoşbəxt olardıq. Mən təklif edərdim ki, bu sistemdən əl çəkək, tarifəni artırmayaq. Əgər məxarici azaldacaq bir yol olmasa, mədaxili artıracaq bir mənbə bulunmasa, zərər də eyləmiş olsaq, biz tarifəni artırmamalıyıq. Tarifəni artırmaq sağlam bir sistem deyildir, bu daha da mədaxilin azalmasına səbəb olar. Yazın ki, dəmiryolu 60 milyon zərər edir. Bu daha sağlam sistemdir, nəinki həm tarifəni artırmaq, həm də zərər çəkək. Məsələn, mən teleqrafda gördüm, orada gündə 3 min manat mədaxil var idi. Sonra teleqraf qiyməti bahalandığına görə, indi çox adam teleqraf vura bilməyir. Ona görə də mədaxil azalır. Madam ki, tarifəni artırırdıqca, mədaxilin azalacağını biliriz, biz nə üçün təzədən artırırıq? Mən demokratiyanı [xalqı] da nəzərə alaraq təklif edirəm ki, tarifəni artırmayaq, mədaxilin artmasına, məxaricin azalmasına çalışaq və nə qədər zərər olsa, hamısını hökumət öz ayağına götürsün.

Yusif Əhmədzaadə (bitərəf) - Dəmiryol tarifələrinin barəsində çox danışmaq olub. Hərgah mən bilsəydim ki, bu tarifə daimi olacaqdır, natiqlərin etirazına şərikin olardım. Təkrar ərz edirəm ki, hər hökumətdə olduğu kimi, bizdə də bu xərclər müvəqqətidir. Yoxsa daimi olsa, buna heç hökumət davam edə bilməz. Çünki qüvvədən xaric xərclərdir, başqa çarəsi

də yoxdur. Əminəm ki, işlər sərəncam alandan sonra bu xərclər də olmaz. Əhali bu məmləkətin birer üzvüdür. Onlardan artıq almaq özü-özümüzədən artıq almaq kimidir. Amma əlac yoxdur. Ona görə, məvəciblərin artırılması müqabilində tarifələr də müvəqqət artırılmalıdır. Bu qatarlarla gedən sərnişinlərin əksəri tacirlərdəndir. Çünki tacir olduğuma görə işlərə bir qədər bələdəm. Hərgah fəhlə qismi gedirsə, onlar da şəxsi işlərindən ötrü məcbur olub gedirlər. Onlar üçün də 3 və 4-üncü sinif qatarları var. Bir də 18 qəpiklik ətə 18 manat verən fəhlə bir manatlıq biletdə 2 manat versə, bir şey itirməz. Bir bileti əksiltməklə fəhləyə və fəhlənin işi düzəlməz. Dübərə arz edirəm ki, bu da müvəqqətdir. İşlər ümumi qaydaya düşənə qədər bu layihə qəbul olunsun. Ticarətə qalanda zənn edirəm ki, tacir üçün şey bahadır; biletdə bahadır, teleqraf bahadır – bunlar bir şey deyildir. Tacirlər çalışırlar ki, mal tez gəlsin, tez mümkün olsun, vəssalam. Şey tez gələndə təbiidir ki, bazarda mal çox olar, arada bir rəqabət düşər ki, bu da şeylərin ucuzlanmasına səbəb olar. Bunun üçün də yolların nizama salınmasına fikir vermək lazımdır. Böylə olmasa, dövlət xəzinəsi zərər edəcək, biz də əmiri-vaqe [fakt] qarşısında qalıb məcburən tarifləri artırıcağız. Mən deyərdim Türük və Məabir [Nəqliyyat və Rabitə Nazirliyi] yolların düzəlməsi barəsində hər dürlü fikir işlədibdir. Dəmiryolunu islah etmək üçün Nəzarətdə bulunan texniklər və ukladçılar [rels döşəyənlər] çox çalışırlar. Amma nə qədər düzəlsə də, yenə çox zərər çəkəcəyiz. Keçən dəfə də arz etmişdim ki, dekabr hesabı ilə ayda 8 milyon zərər çəkiriz. Möhtərəm Əhməd bəy [Pepinov] buyurdu ki, yanvar hesabı bizə məlum deyildir, bəlkə yanvarda mədaxil artmışdır. Bu suala cavabən mən qabaqda demişdim ki, hələ yanvar hesabı mənə məlum deyildir, sonra olacaqdır. Şimdi bu xüsusda bir qədər məlumat verəyim:

[Heybətqulu] Məhəmmədbəyov (İttihad) - Mən tarifə haqqında danışmaq

istəməyirəm, ancaq burası var ki, o hökumətdə ki ordu var, onun Hilali-Əhmər [Qızıl Aypara] təşkilatı da olmalıdır. Mən fraksiya namından təklif edirəm ki, bu layihə qəbul olunsun da, olunmasa da Hilali-Əhmər nəf'inə [xeyrinə] hər manata yarım qəpik vergi təyin edilsin.

Məlikaslanov (Türük və Məabir naziri) - Möhtərəm məbuslar! Sizə məlumdur ki, dəmiryolu nə halda idi və indi nə haldadır. Biz bir tövr ilə bu yolu düzəlmişik. İndi bu yolda hərəkət davam edir. Dəmiryolu barəsində danışanda sülh vaxtındakı halı nəzərə almamalıdır, indiki hal nəzərdə tutulmalıdır. Bir zamanlar dəmiryolunda gediş-gəliş bilmərrə mümkün deyildi. Amma şimdi bu günlərdə dəmiryol hərəkəti yoluna salınmışdır. Mən yenə arz edirəm ki, Türük və Məabir Nəzarəti [Nəqliyyat və Rabitə Nazirliyi] yolların düzəlməsi barəsində hər dürlü fikir işlədibdir. Dəmiryolunu islah etmək üçün Nəzarətdə bulunan texniklər və ukladçılar [rels döşəyənlər] çox çalışırlar. Amma nə qədər düzəlsə də, yenə çox zərər çəkəcəyiz. Keçən dəfə də arz etmişdim ki, dekabr hesabı ilə ayda 8 milyon zərər çəkiriz. Möhtərəm Əhməd bəy [Pepinov] buyurdu ki, yanvar hesabı bizə məlum deyildir, bəlkə yanvarda mədaxil artmışdır. Bu suala cavabən mən qabaqda demişdim ki, hələ yanvar hesabı mənə məlum deyildir, sonra olacaqdır. Şimdi bu xüsusda bir qədər məlumat verəyim:

Yanvarda mədaxil həqiqətən bir qədər artmışdır. Gürcüstandakı vaqonların bir qismi əlimizə çatmışdır. Bir qismi də ingilislər əlində Batuma və İrəvana getmişdir. Qaytarılan vaqonların bir qismi

fəna bir haldadır. İndi mümkün olduqca onları düzəldirik. Əvvəlki aylara nisbətən yanvarda mədaxil bir milyon 500 min manat artıq olmuşdur. Məxaric haqqında sərih [dəqiq] məlumat yoxdur, amma deyirlər o da artmışdır.

Dekabr ayı barəsində smeta hazırlanmışdır. Mədaxil və məxaric bu qərar ilədir. *(Oxuyur)* Bu hesabla dəmiryolu ildə 180 milyon manat zərər edir. Heç vaxt bu zərəri ümum camaat boynuna qoymaq olmaz. Demokratik nəzərlə də bunu edə bilmərik ki, möhtəkirlərin xərcini kəndçilərin boynuna qoyaq.

Məlumunuzdur ki, o biri Nəzarətlər də zərər verirlər. Məsələn, Ədliyyə, Daxiliyyə və qeyrə. Bir-iki Nəzarət var ki, mənfəət verir. Onlardan biri də Türük və Məabir Nəzarətidir. Pepinov cənabları bəzi suallar verir ki, məsələn, vaqonlar təmir olunsun, paravoz böylə olsun. Bu barədə biz həmişə fikirdəyiz və iş də görülür. Aşurovun buyurduğunu qəbul etmək olmaz. Məsələn, o buyurur ki, dinclik vaxtında tarifə artanda mədaxil əskilər, şimdi bunu etmək olmaz. Zira tarifə o qədər artırılmayı ki, mədaxilə böyük təfavüt etsin. Nəzərə alınsın ki, sülh vaxtı 20 manat məvəcib alan bir xidmətçi şimdi 800 manat alır. Dəmiryolu üçün qabaqda bir manata alınan şey, indi 150 manata alınır. Amma sərnişin biletləri artırılır birə 15 dəfə, həm də bu qanun müvəqqətidir. Bir komiya təşkil edilib, necə ki lazımdır, işlərə baxacaqdır, özgə tarifələr hazırlanaraq Parlamanı idxal ediləcəkdir.

Bir də Aşurov deyir ki, vaqon təxirlə gedir, biletsiz gedən çoxdur. Keçən dəfə arz etmişəm, yenə deyirəm ki, bu fəna-

lıqlar olmuşdur. Fəqət şimdi bunları bir qədər düzəldirik. İndi daha mal aylarla növbə gözləməyir. Qabaqlarda gündə 5 vaqon gəlirdi, indi 60 vaqon gəlir. Amma bununla bərabər yolun zərərlərini ödəmək başqa cür mümkün deyil, gərək tarifi artırmaq. Tarifə layihəsinin təsdiqini bir neçə gün də saxladıq, bir qədər də artıq zərər oldu. İndi təvəqqe edirəm bu gün qəbul edəsiniz.

[Abuzər bəy] Rzayev (məruzəçi) - Tarifələrin artırılması qanununa hamıdan artıq soldan etiraz olunur. Onlar deyirlər ki, tarifələrin artırılması ilə ərzaq şeyləri bahalanacaqdır. Amma mən sübut edərdim ki, böylə deyildir. Məsələn, Poyludan Bakıya qabaqca bir manat isə, şimdi iki manat olsa, şeyin qiymətinə təfavüt etməz. Deyirlər ki, dəmiryolu ilə gəlib-getmək kasıb əhali üçün baha olacaq. Amma mən deyirəm ki, bunlar üçün 4-üncü klas var. O da Əhməd Cövdət [Pepinov] əfəndinin təsvir etdiyi kimi deyildir. Bunlar sərnişin qatarı ilə gedirlər, skamyalı və rahatdırlar. Burada demokratik əsası da nəzərə alınmışdır. Bir də dedilər ki, biletlər artmayıb, yük tarifi artırılmalıdır. Gərək sərnişin və yük tarifi, hər ikisi artırılmalıdır. Dəmiryolu həmişə mənfəət verirdi. Amma indi vaxtın təqzasına [ehtiyacına] görə zərər verir. Bunu da nəzərə almalıdır ki, layihə qəbul edilsə, yenə zərər tamamilə qapanmayaraq, 8 əvəzinə 5 milyon olacaqdır. Bunu qəbul etməsək, kağız pulları artırmağa məcbur olacağız ki, bununla da pulun qiyməti düşüb, şeylər bahalanır. Kağız pul nə qədər az olsa, şey də o qədər ucuz olar. Gərək hökumət və Parlaman camaatı içində kağız pulları

azaltsın. Maliyyə-büdcə komissiyası bunları nəzərdə tutaraq tarifə layihəsinin qəbulunu təklif edir.

Səsə qonulduqda qanun layihəsi komissiyanın göstərdiyi kimi qəbul olunur.

QƏZETƏLƏRDƏN

Vladıqafqazda

Könüllü ordu komandanlığı tərəfindən Tersk və Dağıstan oblastlarına baş məmur təyin edilən general Lyaxov çəçen idarəsini general [Erisxan] Əliyevə tapşırıb ona müavin, istibdad zamanında Nalçik nahiyəsi naçalnik polkovnik Klıjbiyevi təyin etmişdir. Kabarda idarəsi general Bekoviç-Çerkasskiyə həvalə edilmişdir. İnuşistanı idarə etmək üçün general Malsaqovu təyin etmək istəmişlərsə də, qəbul etməmişdir. İnuşlar general Fyodorovun təyin edilməsini xahiş etmişlərsə də, onların bu xahişi rədd edilmişdir. Lyaxov demişdir ki, Fyodorov Pyatiqorska qayıtmalıdır. Dağıstan idarəsinin knyaz Nuh-bəy Tarkovskiye həvalə olacağı təsəvvür olunur.

- İki gündür ki, Vladıqafqazda “Svoboda” meydanında üç nəfər boğazdan asılı qalmışdır. Bunlar qarətçilik üstə asılmışlardır.

Erməni-yunan münasibəti [əlaqələri]

Bu axır vaxtlarda erməni-yunan dairələrində hər iki millətin sıxı münasibəti nəf'inə [xeyrinə] hərəkət müşahidə olunmaqdadır. Bu hərəkət təbii olaraq erməni-yunan mənafeyinə, o cümlədən Ermənistan və Pontı sərhədlərinin həll edilməsi məsələsindən nəşət etmişdir

[əmələ gəlmişdir]. Bu hərəkət geniş bir surət alıb bir çox erməni, yunan komitələri təşkil edilmişdir. Ermənistan və Pontı sərhədləri məsələsi haqqında təsəvvürə görə Ermənistan Sivas vilayətindən Qara dənizə qədər yerə malik olacaqdır.

Türküstanda

Türküstanda nəşr olan “Q. S. A.” qəzetəsi yazır ki: Keçən gün teleqraf dəhşətli bir xəbər gətirmişdir. Çarcodan qaçıb gələnlərin rəvayətinə görə orada tədhiş [terror] davam edir. Rus və madyar [macar] əsgərləri gedib, onların əvəzinə çinlilər və qırğızlar gəlmişlərdir. İndiyə qədər qarət olunmayan şeylər qarət edilməkdədir. Arvadların irz-namusuna təcavüz olunur. Kişiləri güllələyirlər. 15 nəfər maşinist tutulub güllələnmişdir. Bundan əlavə, bir çox adamlar güllələnmişdir.

Bolşeviklərin məğlubiyyəti

“Tayms” qəzetəsinin müxbiri xəbər verir ki, Mərvdən 50 mil şimal-şərqə tərəf Anenkov yanında müttəhid [birləşmiş] ingilis-hind-rus-türkman əsgərləri bolşeviklərin hücumunu dayandırmışlardır. Hava duman olduğundan düşmən sol cinahda hərəkətdə buluna bilməyib, yenə də Mərv yaxınlığında dəmiryolunu kəsməyə müvəffəq olmuşdur. Lakin bundan istifadə edə bilməyib dəmiryol xətti tezliklə düzəlib hind qüvvəsi gətirilmişdir. Rus topxanasının köməyi ilə bolşeviklərin hücumu dəf edilmişdir. Bolşeviklərdən 560 adam tələf olmuşdur. Düşmənin ümdə qüvvəsi Avstriya hərbi əsirlərindən ibarət imiş.

Çində

Bu ayda Xitada [Çində] Xitanın şimali və cənubi qitələri [bölgələri] nümayəndələrinin sülh konfransı dəvət ediləcəkdir. Bunlar Xita müqəddəratı barəsində bu vaxtadək öz aralarında uzlaşa bilməmişlərdir. Konfrans Şanxayda vaqə olacaqdır [baş tutacaqdır].

Banklar

Türkiyədə olan banklar Müttəfiqlərin kontrolu altındadır. Banklarda olan məbləğ diqqətlə təhqiq edilib, qızıl mövcudunun Türkiyədən çıxarılmaması üçün tədbirlər görülmüşdür. Bu yaxınlarda bu banklar təsviyə [ləğv] ediləcəkdir.

DAĞISTAN HÖKUMƏTİNİN NOTASI

Dağıstan Cümhuriyyətinin Azərbaycan Hökuməti nəzdindəki diplomasi nümayəndəsi Ə. Xan Kantemirov general Tomson cənablarına bu məzmununda nota göndərmişdir:

“Ali-şan ingilis qoşunlarının komandanı və Müttəfiqlərin Bakı nümayəndəsi həzrətləri!

Həmin nota ilə bərabər 3 fevral 1919-uncu sənə 216 nömrə ilə Dağıstan Rəisivükəlası [Baş naziri] namına göndərilmiş general-mayor [Vladimir Pavloviç] Şatılounun təqdim olunan məktubundan və Könüllü ordunun verdiyi elamnaməsindən [bəyanatından] görürsünüz ki, Könüllü ordusu qətiyyənlə nə Dağıstan Hökumətini, nə də Dağıstan Cümhuriyyətini tanımayır. Dağıstan Hökumətinə təklif

edir ki, öz xahişi ilə hökumətdən əl çəksin və həmin ordu kəndisi öz mülahizəsilə hökumət təşkil etmək istəyir. Könüllü ordu tərəfindən Dağıstan işlərinə müdaxilə edildiyi təqdirdə zati-aliləriniz tərəfindən bu cür işlərin dəf edilməsinə verdiyiniz vədəyə nəzərinizi cəlb edərək məlum edirəm ki, həmin məktubda göstərilən sənədlər nəinki könüllülərin Dağıstan işlərinə müdaxilə edilməsini göstərir, bəlkə büsbütün Dağıstan istiqlaliyyətini qəbul etməyirlər. Dağıstanlıların öz xahişləri ilə könüllülərə müti olacaqları şayiəti [itaət edəcəkləri şayiələri] əbədən [əsla] doğru deyildir. İstilakaranə təcavüz nəticəsi olaraq Dağıstanlıların onlara müti olacağı barəsində danışmaq belə lazım deyildir.

Kamali-ehtramla hökumətim namından zati-alilərinizdən rica edirəm ki, bilatəxir [dərhal] Tersk oblastından Veden, Qrozni, Nazranovski, Vladıqafqazski və Nalçikdən Könüllü ordunu çıxarıb Könüllü ordunu bizim işlərimizə müdaxilə etməyə yol verdirməyəsiz. Bu da məxfi qalması ki, hərgah Könüllü ordunun tutduğu vəziyyətinə qarşı qəti tədbirlər ittixaz edilməzsə [tədbirlər görülməzsə], Könüllü ordu ilə Dağıstanlılar arasında qanlı müharibə vaqə olacaqdır.

Kantemirov”

Dağıstan Hökumətinin diplomasi nümayəndəsinin məktubu

Təhti-idarənişdə müntəşir [idarəniş altında nəşr olunan] qəzetənin 45-inci nömrəsində və digər bəzi məhəlli [yerli] qəzetələrdə Tiflisdə olan ingilis heyətinin böylə məlumatı dərc edilmişdi:

“Bu gün mövsuq [etibarlı] mənbələr-

dən verilən xəbərlərə nəzərən osetin və inqışlar general Denikin ordusuna bolşeviklərlə mübarizə etməkdən ötrü mülhəq olmuşlardır [birləşmişlər].”

Bu məlumat münasibətilə özümə borc bilirəm məlum edim ki, Könüllü ordu nəinki yalnız bolşeviklər əleyhinə, hətta Dağıstan Hökumətini qəbul edən dinc Dağıstan əhali[sı] qarşısına da müharibə açmışlardır.

Osetiya ilə inqışstanda Denikin ordusu tərəfinə bir neçə nəfər monarxistlər [keçmişdir] ki, bunlar da mülkədar və çarizm düşükdən sonra rütbələrini qeyb etmiş olan afisərlərdir [zabitlərdir]. Osetin və inqışstan əhalisi əllərində silah olaraq Könüllü ordu qarşısına özlərini və hüquqlarını mühafizə üçün mübarizə və yalnız Dağıstan Parlamanına müti olacaqlarını bəyan edirlər. Tiflisdə olan ingilis heyəti Şimali Qafqaziyadakı həqiqi əhvaldan bixəbər olduğuna görə asan surətdə şəkkə düşə bilər. Ona görə də həqiqəti açmaq məqsədilə işbu məktubun qəzetələrdə dərc edilməsini arzu edirəm.

Kamali-ehtramla:

*Dağıstan Cümhuriyyətinin
Azərbaycan Hökuməti nəzdindəki
diplomasi nümayəndəsi
Ə. X. Kantemirov*

İRAN İŞLƏRİ

Sipəhdarın təyini

“Rə’d” qəzetəsinin verdiyi xəbərlərə görə, məşhur irticəpərəst və böyük mülkədar Sipəhdari-ə’zəm Şimali İran general-qubernatorluğuna təyin edilmiş-

dir. Məhəlli-iqaməti [oturacağı yer] Təbriz şəhəri müəyyən olunub və müşarü-ni-leyh [adı çəkilən şəxs] bugünlərdə Tehrandan oraya əzimet edəcəkdir [gedəcəkdir].

Şiraz üzərində aeroplan

Yenə həman qəzetənin yazdığına görə, bugünlərdə Şiraz şəhəri üzərində naməlum bir aeroplan görünmüşdür. Aeroplan bir qədər teyr etdikdən [uçduqdan] sonra şəhərin yaxınlığında yerə enmişdir.

Hərc-mərclik

İranda hər tərəfində hərc-mərclik davam etməsi barəsində məlumat alınmaqdadır. Bir çox quldur dəstələri dinc əhalini qətl-qarət etməkdədirlər. Böylə cinayətlər əksəriyyəni Astrabad və Şimali İran həvalisindədir [tərəflərindədir].

ŞƏKİ ŞƏHƏRİNİN SON TƏNƏZZÜLÜ

Şəki nə olduğunu bilən varmı? Əvət! Marsel, Beyrut, Moskva və başqa bir neçə Rusiya şəhərləri, bir qədər də Tiflis bilirdi ki, Şəki nədir.

Şəkinin güclü ipəyi, fındığı və dərisi Moskvada işə keçirdi. Lastısı Marseldə satılırdı. Beyrutdan Şəkiyə barama toxumu gəlirdi. Tiflisdə Şəkinin gönü və başqa məhsuləti satılırdı və hakəza [həmçinin] iyirmi beş sənə bundan əqdəm [qabaq] Şəki tədricən tənəzzülə üz qoymağa başlamışdı. O vaxta kimi bütün Dağıstanın şal məhsulu, Buxaranın dərisi orada satılırdı. Burası böyük bir yarmarka idi, birinci ticarət mərkəzi idi. Bir çox yerlərə

sənətkarlar və oxucular buradan dəvət olunurdu. Şəki xüsusi və milli mədəniyyətə malik bir mərkəz idi. Maarif tərəfə burada hər yerdən qabaq qədəm qoyulubdur. Milli zükur [oğlanlar] və ünas [qızlar] məktəblərinin əvvəlinci binası Şəkidə qoyulubdur. Müəllimi-şəhir [tanınmış müəllim] Şeyxzadə cənabları, ədibi-möhtərəm Faiq əfəndi, Yusif Kənan bəy və bir çox başqa müəllimlər və ədiblər müddətlərcə Şəkini özlərinə məskən ittixaz etmişlərdir [seçmişlər].

Keçmişdə Şəki bir tərəfdən Gürcüstan-Bakı-Türküstan və İran ticarət yolunun, digər tərəfdən Zaqafqaz-Dağıstan ticarət yolunun üzərlərində ən zəngin bir şəhər idi. O zaman Bakı və Gəncə şəhərləri ticarətdən hələ bir şey dadmamışdılar. Zaqafqaz dəmiryolu müruri zaman ilə [vaxt ötdükə] Şəkinin birinci yolunu əhəmiyyətə saldığı, Vladıqafqaz dəmiryolu isə ikinci yolunu xarabazara döndərdi. Yavaş-yavaş Şəki qəzası nahiyələrindən Qəbələ mahalında (alma-armudun, şahbalutun, qoz-fındığın və düyünün mədəni) bütün alverini dəmiryola yavuş olan Ağdaşa və Göyçaya köçürdü. Bundan əlavə, qəzanın Nic, Padar, Cəfərabad və Göynük kimi mərkəzi qəsəbələrində həftə bazarları açıldı; alver büsbütün Şəkidən daşındı. Şəhərin əlaqəsi öz qəzasından mürurla [tədricən] kəsilməyə başladı. Böylə ki, bu halda ticarət nöqtəyi-nəzərindən qəzanın şəhərə mənfəəti yoxdur.

Bu minval, zavallı şəhərin hər cəhətdən alveri kəsilib yalnız ipəkçilik peşəsi üzərinə atıldı. Bu iş get-gedə böyüməyə başladı. Fabrikaların sayı gündən artdı. İpək işi böyük bir tərəq-

qiyə üz qoydu. Coğrafiyalarda yazıldığı kimi Şəki doğrudan da bütün Qafqazın və sabiq qoca Rusiyanın ipək mərkəzi, ipək mədəni idi. Bir zaman firəng tacirləri Nuxunu ticarət üçün mərkəz ittixaz etmişdilər. Hətta iki sənə bundan əqdəm [əvvəl] ipək öylə bir tərəqqi etmişdi ki, bütün Zaqatala, Ağdaş, Tiflis və Bakı xəzinələri Şəki üçün işləyirdi. Yalnız Şəki xəzinəsinin gündəlik mədaxil və məxarici 180.000-200.000 manata yetişmişdi. Rus hökuməti-müstəbidəsi belə öz nəf’ini [xeyrini] gözəl düşündüyündən buraya böyük əhəmiyyət verib Шелководственная станция [İpəkçilik stansiyası] adında ipək işini genişlətmək üçün əsaslı bir ipək təşkilatı düzəltmişdi və get-gedə işi böyüdü. Fabriklərə son sistem makinalar gətirilib İtaliya fabrikləri ilə mübarizəyə girişildi. Daha on sənə bundan əqdəm Şəki ilə Tiflisin alver əlaqəsi ol qədər zorlaşmışdı [güclənmişdi, yaxşılaşmışdı] ki, bu iki şəhərin arasında ikinci teleqraf xətti çəkilməyə səbəb oldu.

Yenə həman hökuməti-sabiqə bir daha ziraət, maldarlıq və bağbanlıq işini yaxşılaşdırmaq üçün Агрономическое отделение [Aqronomluq şöbəsi] adında bir təşkilat düzəltmişdi ki, bu təşkilat az da olsa kəndçilərin və bağbanların imdadına yetişirdi. Sənaye işinə də yavaş-yavaş girişilməkdə idi. Orta Qafqaz dəmiryolu projesində ən birinci əhəmiyyət qazanan Şəki idi. Burada elektrik işığı, elektrik hərərəti və tramvay binası üçün imtiyazlar alınır. Fəqət müharibə başlanar-başlanmaz hər şey unuduldu. Marsel ticarəti bağlandı. Neçə sənə sonra Moskva da əldən çıxdı. Alver tədriclə

dayandı. Zavodlar batdı. On minlərlə fəhlələr küçə-bazara töküldü. İşsizlik, aclıq və bunların həmrəhləri [yoldaşları] olan müsri [yoluxucu] xəstəlik əhalini ot kimi biçib tökür. Gələcəyə azacıq ümid yolu qalsaydı, işin böylə bir dəhşətli uçurumlara sarı yürüməsi ol qədəri insanı acındırmazdı ..... Bu tənəzzül Şəki şəhərinin son tənəzzülüdür. İki dəfə olub ..... Şəkinin həyatı-xüsusiyyəsinədən müxbir [xəbərər] olmamaq deməkdir. Moskva kimi geniş bir bazar əldən çıxandan sonra Şəkiyə milyardlar çəkib gətirən bazarı nerədən bulacaqsan? Moskva bir daha diriləcəkmi? Diriləcəkse, əvvəlki bazara malik olacaqmı? Olacaqsa, yapon və İtaliya ipəyi ilə Şəki ipəyi rəqabət edə biləcəkmi? Şəkinin səbəbi-həyatı olan ipək mətasını satmağa başqa bir bazar bulunacaqmı? Türkiyədən, Gürcüstandan və Türkiyədən bilaaram [fasiləsiz] axıb gələn barama və qeyri ipək ləvazimatı bir daha geriye dönəcəkmi? Bu gün başqa alverə girişmiş və asan vəchlərlə [asan surətdə] para qazanan fabriklər bir daha fabrik müşkülətinə, əmələ tələbatına boyun əyəcəkmi? Şəkinin yolları və başqa pozğunluğu tez bir zaman içərisində düzəlib, ərzaq müşkülətinin önü bir dərəcəyə qədər alına biləcəkmi?

Budur hal-hazırda Şəkinin son fəlakətini təşkil edən lövhəyi-tarixiyyəsi üzərində qeyd edilmiş acı suallar. Mən bunların əksərinə “Yox!” sözünü qəti bir cavab olaraq söyləməkdən çəkinməyirəm. Mabaqisinin [qalanının] qarşısında “Ümid azdır” deyirəm. Daha bu gündən sonra insafa yerləşməz ki, hər yerdən əlaqəsi kəsilmiş və gələcəyə ümidi ol-

mayan altmış min əhalini iki dərənin içərisində acından qırasan. Belə bir fəlakətə, böylə bir zülmə heç kəsin vicdanı təhəmmül etməz [dözməz] zənnindəyəm. Laziməsi budur ki, işi bir an təxirə buraxmayıb, Şəkinin üzərində yerli fəal adamlardan mütəşəkkil şəhər idarəsi müavinəti [köməyi] ilə bir Komitə əmələ gətirilsin. Bu komitəyə varlılar və hökumət maddi və mənəvi müavinətdə bulunsun. Komitənin əsas proqramı həmin bu maddələrdən ibarət olsun:

1) Fəqir əhali və işsizlər üçün məccani [pulsuz] aşxanalar və müalicəxanalar açmalı.

2) Əhalini leksiya vasitəsilə düşündürməli ki, ipək zavodlarında vücudunuz zəhərlənib sill [vərəm] naxoşluğu qazanmaqdan, doğma anadan artıq sizə ruzi verə bilən müqəddəs vətən torpağına azacıq zəhmət sərf etsəniz, həm maaşınız [dolanışığınız] təmin və həm canınız salamat olar. Zavod əmələsini [işçisini] inandırmaqdır ki, daha ipək işi tənəzzül etmişdir, gələcəyinə də ümid yoxdur. Əkinçilik deyilsə, sizi möhtəkiqlər caynağından qurtaracaq başqa bir şey yoxdur.

3) Fəqir əhalidən xahiş edənələr [i] [istəyənləri], “Daşyüz” və “Bozdağ” deyilən gözəl havalı xali [boş] yerlərdə sakin etməlidir. Orada onlara indidən yazlıq taxıl əkməyə kömək verməlidir. Hümmət camaat tərəfindən olarsa, hökumət də müavinəti müzayiqə etməyəcəkdir [köməyi əsirgəməyəcəkdir].

4) Cəfərabad düzündə şəhər zindəganlığından [yaşayışından] əl çəkmək istəməyənlər üçün bir şəhər binası tərtib etməlidir. Şəki dərəsindən daha şəhər olmayacaqdır. Çünki, axırıncı tənəzzül

üz qoyubdur. Çünki bircə tərəfdən yolu vardır ki, o da Qarasudan başlamış dağa doğru getdikcə yüksəlir. Çünki, Cəfərabadda olan tərəddüd [gediş-gəliş] və alver Şəkinin özündə yoxdur və daha sonra olan tərəddüd də kəsiləcəkdir. Şəhərin içərisində küçələri yox, məccani müalicəsi yox, xəstəxanası yox, sağlam suyu, səhiyyəsi, müntəzəm idarəsi və başqa təşkilati-mədəniyyəsi dəxi yoxdur. Bunların ola biləcəyinə bu ana kimi az-çox ümid var idisə də, şimdiki quru ümid də qalmadı. Şəkidə gözəl-gözəl bağbağçalar, müntəzəm daçalar və sanatoriya əmələ gələ bilər. Bunlar üçün də gözəl tikililər az deyildir və bir də Cəfərabada “Yeni Şəki” binası qoymaq kimsəni qorxutmamalı. Orası həm Şəkiyə yavudur, həm də istəyən gedəcəkdir. Və bir də şəhər köçürmək işinə təcili olaraq əncam vermək lüzumu da bu halda yoxdur. Bircə fəqərəyi-kasibəni təmin edəcək vəsilələrin əncamı üçün əcələ etməli. Hər halda “Yeni Şəki”nin binası indidən qoyularsa, şəhərin gələcəyi təmin edilmiş olar.

5) Şişədə [Şuşada] Azad bəy Əmirov cənabları bir neçə ziyalılarla ittifaqən [birgə] az məxariclə əmələ gətirdiyi mahut şal və başqa gözəl toxunmalar təşkilatı kimi, Şamaxıda olan ipək toxunmalar fabrikləri kimi müəssisələr tərtib etməli; sabun fabriki açmalı, tənəkə işini və bağ peşəsini daha da vüsətləndirməli, ikmal etməli [kamilləşdirməli]. Sənətlərdə bağbanlığa və ziraətə böyük əhəmiyyət və həqiqi bir rəvnəq verməli. İpək fabriklərindən vətənimizə yetişəcək miqdarda bir-iki fabrik saxlayıb, mabaqisini [qalanını] yuxarıda göstərilən təşki-

latlarla doldurmalı və bu işlərin tez bir zaman içərisində əncam bulmasına lazım gələn hümməti, qeyrəti və hərəkəti müzayiqə etməməlidir.

*Parlaman üzvlərindən:
Abdulla Əfəndizadə*

MUSA NAĞIYEV

Çoxdan bəri xəstə bulunan Bakı neftçi və milyonerlərindən Musa Nağıyev cənabları mart ayının dördündə vəfat etmişdir.

Əvvəli kasıb və ömrünün axırında savadsız olan bu mərhumun sərvətə bu dərəcəyə yetməsi ticarət ələmində nə qədər istedadla malik olduğunu göstərir.

Mərhumun ən dəyərli yadigarı özünün sevgili oğlu mərhum İsmayıl namına tikdirib də Müsəlman Cəmiyyəti-Xeyriyyəsinə bəxş etdiyi möhtəşəm “İsmailiyyə” binası idi ki, keçən Mart hadisəyində vəhşi əllər tərəfindən yandırılıb bu anadək o halda qalmaqda və bütün Azərbaycan türklərinin qəlbini cərihədar etməkdədir [yaralamaqdadır].

Biz ümid edirik ki, mərhumun və rəsələri həmi Musa Nağıyevin, həmi də mərhum İsmayılın təbidi-namları [adlarını] əbədiləşdirmək üçün həman imarətin inşasına yenidən şüru edərlər [başlayarlar].

Mərhum Musa Nağıyev müsəlmanların maarif işlərinə dəxi biganə qalmayıb, Realni məktəbinin 3-üncü mərtəbəsini öz xərci ilə inşa etdirərək orada müsəlmanlara məxsus əlifba şöbəsi açdır-

mişdi. Mərhum Musa Nağıyev sonsuz olaraq 90 yaşlarında ikən vəfat etmişdir. Allahtaala mərhumu qəriqi-rəhmət eylesin [rəhmətinə qərq eylesin].

H. Ə.

HÜSEYN ƏRƏBLİNSKİ

İki gün əvvəl sağ idi, salamat idi. Bədəninə ölmək, yox olmaq əlaməti yox idi. Ruhu isə öz qəlibində qalmaq və qalmaqda sahibi-qəlibi yaşatmaq və ümidlərlə pərvaz etdirmək [qanadlandırmaq] həvəsi ilə səhneyi-həyatda dolandırır. Bu gün isə qanına bələşmiş olan bu bədən, qəlibi-biruh [cansız qəlib] olaraq yığılıb dil ilə deyil, zəbani-hal [hal dili] ilə: “Ey xalq, mənim zülmümə şahid olun!”

Hüseyin Ərəblinski

deyir. Qəddar, cahil və zalım bir əl, bir güllə ilə bu bədəni yerə yıxmaqda onun o həvəsli ruhu bədəndən fariq olub [bədəninə tərək edib], qatılaraq qarşı nifrini və lənət edən-ədə uçdu və övci-səmadada napədid oldu [səmanın ən uca nöqtəsində gözdən itdi].

Ey tamaşaçılar! Zülüm və sitəm səhnəsi üzərində yıxılmış olan bu qanlı bədən, bu ruhsuz qəlib Nadirin, Ağa Məhəmməd Şah Qacarın qətlini təmsil edən diri ölü deyildir. Bu, Hüseyin Ərəblinskiyə öz faciəyi-həyatını axan qanı və yıxılmış canı ilə təsvir edən nəşidir ki, son rolu öz ömrünün faciəsində axırını dəfə oynamaqla sizə həqiqi bir faciə tamaşası göstərib də əlvida edir... Lakin nahaq yerə əl çalmayın! Bu bədən təkrar durmaz. Durub da sizin alqışlarınıza qarşı qana bələşmiş başını əyməz. Faciəyi-həyatının son pərdəsi bir də açılmamaq üzrə əbədi olaraq qapandı. Lakin bu məzlumun, bu zərərsiz insanın, bu kimsəsiz və arxasız cavanın qətli-fəcianəsi əsrarını [faciəli qətlinin sirrini] örtən pərdəni qaldırmaq və bu sirri faş etmək hər kəsin mənəvi borcu olduğu kimi, ən əvvəlcə cavan dövlətimiz Azərbaycan Hökumətinin müqəddəs vəzifəsidir.

Mizrab

İNNA LİLLAHİ VƏ İNNA İLEYHİ RACİUN

Qafqaziya səhnəsi daha bir xadimini qeyb etdi – Hüseyin Ərəblini. Fəqət səhnəmiz bu vaxtadək nə qədər dəyərli xadim qeyb etmişsə, böylə böyük bir zərbə

BAKİ XƏBƏRLƏRİ

Balaxanı mədənlər mərkəzi “Müsavat” idarəsi Sabunçu-Balaxanı dairələrinə çalışın bütün müsəlman işçilərinə elan edir ki, lazımlı məsələlər müzakirə edilmək üçün şənbə günü 8 mart saat 2-də mədənlər mərkəzi “Müsavat” idarəsində işçilər müşavirə iclası təşkil ediləcək. Binaənileyh [ona görə], hər mədən öz nümayəndəsini təyin edilmiş vaxtda göndərməsi rica olunur. Məsələlər olduqca mühüm olduğundan, iclasa gələcək qardaşlar dəf’ülvaqt etməməlidirlər [gəcikməməlidirlər, təxirə salmamalıdırlar].

Katib: Yusifəli [Əliyev]

“Müsavat”ın müraciəti

Əmələlər, sərvaxt [ayıq-sayıq] olun! Yoldaşlar, millətədaşlar!

Təzədən zabastovka məsələsi çıxarmaq istəyirlər. Siyasi zabastovka etmək istəyirlər. Bizim istiqlalımızı, hürriyyətimizi qorxu altında saxlayan rus saldatlarının buradan çıxarılmalıları ilə bizi tanımayan rus flotunun təslim edilməsi, onları rahat buraxmayır, güclərini kimə isə göstərmək istəyirlər. Bu gün bu məqsəd üçün konfrans çağırılmışlar. Ancaq bu xüsusda “Müsavat” a xəbər verməməklə, müsəlman əmələlərini keçəndə olduğu kimi qəflətdə qoymaq istəmişlərdir. Əlbəttə sərvaxt olun, inandığınız firqələrdən lazım gələndə xəbər verilməyincə, ara sözlərinə qulaq verməyin, qətiyyətlə zabastovkaya qoşulmayın! Bu zabastovka çətinlik içində olan vətənimizi müşkülətdə qoyacaq, ailələrə də zərrəcə faydası olmayacaqdır.

X. İ.

yeməmişdir. Bu ziya [itki] Qafqaziya türk səhnəsi üçün bir ordunun baş komandanını qeyb etməsi kimidir.

Hüseyin Ərəbli, yəni ömrünü, səhhətini, rahatını, hətta adını, sanını səhnəyə qurban etmiş, Qafqaziya səhnəsi üçün bu gün gördüyümüz artistləri yetirmiş Hüseyin Ərəbli qətl edilmişdir.

Kərratla [dəfələrlə] yoldaşlarının “Balam, at bu artistliyi, müsəlman səhnəsindən çörək çıxılmaz, gəl kasıbcılıq et” deyər məsləhət görməsinə qarşı: – “Yox, mən gərək öz zəhmətim, öz çalışmağımla sübut edim ki, müsəlman səhnəsi də artist yarada bilər, bizim səhnəmiz də sənətkar hasil edə bilər və bu sənətdən çörək çıxar” – deyən Ərəbli öldü. Fəqət bəhəqq [həqiqətən] isbat etdi ki, səhnəmiz dirilər, sənət tərəqqi edə bilər və xadimlərini maddətən yaşada bilər.

Bu gün canfəşanlıqla səhnəyə xidmət etmiş dəyərli, mahir bir sənətkarımızın qətli türk səhnəsi, türk ədəbiyyatı və türk sənayeyi-nəfisəsini [incəsənətini] sevən hər bir türkü bir hüznü və ələm dəryasına qərq edir.

Mərhumun mahir bir sənətkar olduğunu təqdirlə, səhnə xadimləri təşkilatının ən mükəmməli olan Hacıbəyov Qardaşları Müdiriyyəti iki ildən bəri onu rejissor dəvət etmişdi. Hüseyin 17 il zəhmətdən sonra indi ancaq həm maddətən rahat yaşamağa, həm mənən nəşvünüma etməyə [böyüməyə, çiçəklənməyə] imkan tapmışdı ki, qəddar bir əl sanki “Sən murada çatmamalısan” deyər o zavallı cavanı əlimizdən aldı.

Allah rəhmət eylesin.

Məsələnin təfsilini ikinci vərəqədə və türkcə qəzetlərdə oxuyunuz!

*Türk Ədəmi-Mərkəziyyət
“Müsavət” firqəsi Bakı Komitəsi
Bakı, 5 mart 1919*

AZƏRBAYCANDA

Lənkəranda

Astara mahalını nizama salmaq üçün ingilis əsəkirinin [əsgərlərinin] oraya varid olmaları [gəlmələri] “Azərbaycan” ruznaməsinin [qəzetinin] 102-ci sayında yazılmışdısa da, lakin Lənkəran müsəlmanları kamali-vəcd ilə [böyük bir ruh yüksəkliyi ilə] ingilis yolunu gözləyirdilər. Onların gəlmələrindən bəlkə şəhərdəki nizam-sızlıq və yollardakı qətl və qarətənin önünü alalar!

Bunlar olmadı. Yol ilə gedən şəxslərin halı gün-gündən fənalaşır, tərəddüd [gediş-gəliş] kəsilir. Astara-Lənkəran yolu ilə gedən şəxsləri də qarət edəndən sonra qətl edirlər.

Kanuni-saninin [yanvarın] 28-ində bir arabaçı, beş nəfər lənkəranlı; Məhəmməd Kərbəlayi İsmayıl oğlu, Səfər və Şirəli Məşhədi Məmi oğlanları (iki qar-daş), Hüsü Hacığa oğlu və Əlibala Feyzulla oğlu Astaradan arşın malı alıb Lənkərana gətirmək istəyirlər. Yolda Vel kəndindən bir az keçmiş Vel əsgərləri tərəfindən altı nəfəri də qətl edilmiş, yüz əlli min manata qədər arşın malını və dörd araba atını aparıblar. Üç gündən sonra bir araba və iki meyit tapılmış, qalanlarından xəbər yoxdur.

T. Bayraməlibayzadə

GÜRCÜSTANDA

Amerika heyətinin vürudu

İyirmi nəfər zabıtdən ibarət Amerika heyəti bugünlərdə Tiflisə varid olacaqdır [gələcəkdir]. Bu heyətin qəsdı Zaqafqaziya əhvalı ilə məhəllində [yerində] aşına [tanış] olmaqdır. Sonradan heyət Sülh Konfransına əzimet edəcəkdir [gedəcəkdir].

Tersk oblastında gürcülərin əsgərliyə dəvəti

Gürcüstan Hökuməti iclas[ın]da Tersk oblastında olan gürcülər əhvalı müzakirə edilmişdir. Maçabelidən alınan teleqrafa görə general Denikin əsgərliyə düşməməkdən ötrü vətənlərinə getmək istəyən bütün gürcülərin əsgərliyə alınmaları haqqında əmr vermişdir. On beş min nəfər gürcü əsgərliyə düşməməkdən ötrü vətənlərinə getmək istəyirlər. Hökumət qərar qoymuşdur ki, İngiltərə heyətindən xahiş etsin ki, gürcülərin Tersk oblastında əsgərliyə alınmamaları üçün Denikinə icrayi-təsir edilsin. Əks surətdə Gürcüstan Hökuməti də Gürcüstanda yaşayan rusları əsgərliyə dəvət edəcəkdir. Tersk oblastından gürcüləri Gürcüstana gətirməkdən ötrü yarım milyon manat təxsis edilmişdir [ayrılmışdır].

Azərbaycan üçün daş kömür

Gürcüstan Hökuməti Tkibuli daş kömür mədənləri müdirinə icazə vermişdir ki, Azərbaycana daş kömür aparılsın.

İDARƏYƏ MƏKTUB

Möhtərəm müdir əfəndi!
İşbu məktubumun qəzetənizə dərc

olunmasını xahiş edirəm.

“Azərbaycan” qəzetəsinin 109-uncu nömrəsində Məclisi-Məbusanda Quba haqqında söylənən bir para fitnəngiz [fitnə salan] sözlərdən dolayı artıq dərəcədə məyus olduq. Neçə min illərdən bəri bizim bu pak və əziz olan vətənimiz – ki Azərbaycan ola – əğyarların [düşmənlərin] əsarət zəncirinin altında min illərlə yaşayıb qalmağa idi. Sonra bir tövfiq-qeybi [ilahi kömək] vasitəsilə zənciri-əsərətdən nicat tapıb istiqlala nail olmaqla haqq öz mərkəzində qərar tapdı. Məclisi-Məbusan parlaq surətdə qiyam etməyə [qalxmağa, yüksəlməyə] başladı. Vətən vüzərasın[ı] [nazirlərini] iş başında görüb ruhumuz təcəllə etməkdə [qanadlanmaqda] və ancaq xaricdən əmin deyildik ki, bəlkə Azərbaycana bir tərəfdən düşmən çıxıb rəxnə vuralar. Biz bu xəyalda ikən daxildən düşmən görünməyə başladı, nəinki Azərbaycana bəlkə cəmi milləti-islama tarixi bir zərbə vurmaq istədi. Parlamanda danışılan sözlərdən böylə məlum oldu ki, guya bizim Nəzarət məmurları öz sui-istemallarından [sui-istifadələrindən] qorxaraq camaat arasında min cür intriqalar çıxardılar. Quldurlardan və qoçulardan dəstə düzəldib əhalini bir-birlərinin üzünə salırdır və əhali arasında dəstəbazlıq salır və məzhəb davası törədirlər və sairə. Nə bir böyük iftiradır. Qubada bir belə söz, yəni sünni və şiə məsələsi ortada görünməkdə deyildir! Məgərinki bir nəfər Qubada keçənlərdə bu rolu oynayıb öz mənafeyi-şəxsiyyəindən ötrü hər bir vaxtda camaatdan bir təmənnası olan zamanda sünni və şiə məsələsi ortaya atıb öz məqsuduna nail olurdu. Parlamən üzv-

ləri bu cür müfəttinlərin [fitnəkarların] firibinə [hiyləsinə] uyub bizim haqqımızda böylə bir çirkin olan şeyləri rəva görməkdə böyük xəta edirlər. Qubada bu vaxtadək böylə məsələ ortada olmayıb və olmayacaqdır!

Möhtərəm Parlamən əzalarımız [üzvlərimiz] bu cürə fitnəngiz sözlərə etina etməsinlər, bəlkə bu fitnəni salmaq istəyənləri tutub məhkəməyə cəlb ilə cəzalarına yetşdirsinslər. Quba camaatı isə, əlhamdülillah, bu gün o qədər huşyar [ayıq] və durbindir [uzaqgörəndir] ki, müfəttinlərin sözlərinə etibar etməyib...

Bir qubalı

Diş həkimi

İ. S. Tarşteynbaum

Qəbul edir saat 9-2, saat 4-7.

Dişlərə müalicə edir, ağrısız çıxarır, sadə və qızıl süni dişlər qayırır.

Sisyanovski küçədə 41 nömrəli evdə (Çadrovı küçənin küncündə, Quba meydanı yanında). Telefon nömrə 22-07.

2669

Arvad diş həkimləri

Z. A. Şexter və xanım

Dişlər ağrısız çıxarılır. Qızıl qapaq, qazma və hər növ qayırmə dişlər. Dişin yaxşı qayırılması təmin olunur. Kənardan gələnlər üçün iş tezliklə görülür. Qiymətlət münasibdir. Qəbul olunur 9 - 2-yə və axşam 4 - 7-yə kimi. Voronsovski küçə 17 nömrəli evdə, paradni qapıdan.

215

Axşam tamaşası**Təzə opera**

Azərbaycan Hökuməti Teatrosunda Zülfüqar bəy və Üzeyir bəy Hacıbəyli Qardaşları müdiriyyəti tərəfindən cümə günü cəmədiyələxir ayının 4-ündə martın 7-sində 1919-uncu sənəsi

Müdiriyyətin dirijoru musiqişünas və bəstəkar Müslüm bəy Maqomayev və məşhur artist Hüseynqulu Sarablinin şərəfinə (benefisina)

Müslüm bəyin təzə yazmış olduğu **“Şah İsmayıl”**

operası birinci dəfə olaraq mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır. 6 pərdədə

Bəstəkarı Müslüm bəy Maqomayev, sözləri Mirzə Qədir İsmayilovundur.

Bu tamaşada bir ildən ziyadə səhnəmizdə iştirak etməyən məşhur artistka Y. N. Olenskaya, böyük xor və balet dəstəsi iştirak edəcəkdir.

Biletlər teatrın kassasında indidən satılmaqdadır.

Tamaşa başlanacaqdır axşam saat 8-in yarısında.

Möhtərəm tamaşaçılardan xahiş olunur ki, biletləri indidən alsınlar ki, tamaşa günü bilet almaqda müşkülata düşməsinlər.

T-50 3-1

Doktor Musa bəy Rəfiyev

Daxili əmraza [xəstəliklərə] düçar olan naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Səhər saat 9-11-ə kimi. Axşam saat 5-7-yə kimi. Ünvan: Armyanski, nömrə 15. Telefon 16-80.

b-37

Dış həkimi S. M. Hamburq

Nikolayevski küçədə nömrə 29, Parlaman qarşısında. Telefon 5-96.

Dışlərə və ağıza müalicə edir. Kauçuk və qızıl üzərində süni dişlər qayırır. Dışləri və tükkləri ağrısız çıxarır. Qızıl iş işləyir.

Qəbul edir səhər saat 9-dan 2-yə kimi; axşam saat 4-dən 7-yə kimi.

**Агентурно-комиссионно-торговая
Контора "И. Фани и Ко."**

Баку, Церковная 70.

Телеф. N 22-28. Почт. ящ. N 13.

Agent, komissiyalar və ticarət kantoru “Fani və kompaniya”, Bakı.

Telefon nömrəsi 22-28.

Potça qutusu nömrə 13.

Ucuz qiymət ilə qeyri şəhərlərə mal göndərmək vəzifəsini, hər cürə vağzal işlərini öz öhdəməzə götürürük. Kimə nə mal lazımsa və kimin satılacaq nə malı varsa bizim kantorumuza müraciət etmələri təvəqqe olunur. Satılır: məftul, sabun, matorlar, remenlər, sarı kağız və qeyri mallar külli miqdarda. Kantor açıqdır: səhər saat 8-1, axşam saat 4-7.

5792 6-4

**Müvəqqəti müdir:
Hacıbəyli Üzeyir****QEYD VƏ ŞƏRHLƏR****Hüseyn Ərəblinski**

səh. 98. “Mizrab”: “Azərbaycan” qəzetində bu imza Üzeyir Hacıbəyliyə məxsusdur.

İnna lillahi və inna ileyhi raciun

səh. 99. “X. İ.”: bu imza Xəlil İbrahimə məxsusdur.

İdarəyə məktub

səh. 101. “etibar etməyib...”: silinmiş, oxunmur.

Hazırlanan tətilə dair

səh. 83. “amazasplar”: dinc azərbaycanlı əhaliyə xüsusi qəddarlıqla divan tutmuş, minlərlə dinc sakinin qatili erməni terroristi Hamazasp Srvandzyan nəzərdə tutulur.

səh. 85. “vəzni-şeyr üçün qoyulmuşdur”: əslində xüsusi bir ehtiyac olmayan və şeyrin mənasına təsir etməyən, sırf vəzni tamam-lamaq məqsədi ilə artırılan söz kimi mənasız, “olmasa da olar” söz, tələb, maddə və s.

Qəzetələrdən

səh. 92. “Ponti” (yaxud Pontus, Pont): Kiçik Asiyanın (Anadolunun) şimal-şərqində tarixi bölgə.

“Q. S. A.”: Asxabadda (indiki Aşqabadda) nəşr edilən və ağqvardiyaçıların orqanı olan “Qolos Sredney Azii” qəzeti nəzərdə tutulur.

“Rus topxanasının köməyi ilə bolşeviklərin hücumu dəf edilmişdir.”: qəzetdə “dəf” yerinə “rəf” yazılmışdır.

Dağıstan hökumətinin notası

səh. 93. “...kənullülərin Dağıstan işlərinə müdaxilə...”: qəzetdə “müdaxilə” yerinə “müdafiə” getmişdir.

Şəki şəhərinin son tənəzzülü

səh. 94. “lasti”: güman ki, atlas toxumalı pambıq parça olan “lastik” nəzərdə tutulur.

səh. 95. “Müəllimi-şəhir Şeyxzadə cənabları”: pedaqoq, dərs kitabları müəllifi Məhəmmədəmin Şeyxzadə nəzərdə tutulur.

“ədibi-möhtərəm Faiq əfəndi”: Ömər Faiq Nemanzadə nəzərdə tutulur.

“Yusif Kənan bəy”: güman ki, Yusif Kənan Rəhimov nəzərdə tutulur.

səh. 96. “insanı acındırmazdı...”: silinmiş, oxunmur.

“iki dəfə olub...”: silinmiş, oxunmur.